

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2024.100.12>

УДК 81'42[81'22:111.852:008(477)]821.161.2-1

МАРКЕРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КАРТИНИ СВІТУ УКРАЇНЦІВ У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ НЕОКЛАСИКІВ

ПАЛАШ

Альона Олегівна,

доктор філософії, молодший науковий співробітник відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики, Інститут української мови НАН України; вул. Михайла Грушевського, 4, м. Київ, 01001; e-mail: palash706@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5283-9906

Alona

PALASH,

PhD, Junior Researcher Department of Stylistics, Language Culture and Sociolinguistics, Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine; 4, Mykhaila Hrushevskoho St., Kyiv, 01001, Ukraine; e-mail: palash706@gmail.com

У статті представлено аналіз мовно-естетичних знаків культури (МЕЗК) як маркерів національної картини світу українців. Матеріалом дослідження став поетичний дискурс українських неокласиків, що органічно поєднує здобутки світової класики та національні традиції, створюючи своєрідний культурний простір, насичений образами та символами, зокрема такими, як земля, вогонь, Україна. Мовно-естетичне ускладнення відповідних МЕЗК демонструє складність і різноманітність цих знаків, що зумовлено як внутрішніми художньо-образними потребами, так і зовнішніми соціально-історичними чинниками. Простежено традиційні й новітні контекстуальні синтагматичні й парадигматичні зв'язки номінацій земля, вогонь, Україна. Ця інтерпретація засвідчує закріплення характерних семантичних відтінків, пов'язаних із національно-культурними конотаціями, в українському поетичному та загальномовному словнику. Рецепція та інтерпретація слів-образів земля, вогонь, Україна в поезії неокласиків багатовимірно спираються на фольклорно-міфологічну традицію, одночасно відображаючи суспільно-політичні конотації, мотивовані часом.

Ключові слова: мовно-естетичний знак культури, національна картина світу, національно-культурні конотації, етноконотація, семантика.

Мовно-естетичні знаки культури (МЕЗК) є важливими компонентами, що відображають національну картину світу будь-якої етнічної спільноти. Вони функціонують як універсальні мовні одиниці, які не тільки передають інформацію, але й виражають естетичні, культурні та світоглядні особливості народу. У контексті української культури МЕЗК набувають особливого значення, оскільки через них можна простежити як історичні, так і сучасні аспекти національної ідентичності українців.

Поняття МЕЗК вперше теоретично оформлене та обґрунтоване в монографічних працях С.Я. Єрмоленко «Нариси з української словесності» (1999) та «Мовно-естетичні знаки української культури» (2009). Зокрема визначено базові ознаки МЕЗК, а саме: наявність етномаркованого культурного знання, наповнення номінативної одиниці символічним змістом, герменевтичність і дидактична природа знака. Отже, аналіз МЕЗК сприяє глибшому розумінню української національної ідентичності та її вираженню в мовних формах.

Особливу увагу звертаємо на літературну творчість неокласиків, які активно спиралися на МЕЗК, що виражають національну свідомість та естетичні ідеали українства. Поетична мова неокласиків органічно інтегрувала здобутки світової класики з національною традицією. Осмислення ними долі України відбувається крізь призму віковичної культури, ціннісних надбань та сприйняття її історії в контексті історії людства. У мовно-поетичній картині світу неокласиків маркерами національної картини світу є МЕЗК *земля, вогонь, Україна*. Кожний із них, трансформуючись у поетичній сполучуваності, формує фрагмент національної картини світу українців 10–30-х рр. ХХ ст., у внутрішній формі якого знайшли відбиток біблійна, народно-пісенна, міфопоетична, усно-розмовна чи суспільно-політична традиція конкретно-образного узагальнення дійсності.

У поетичному словнику неокласиків МЕЗК *земля* реалізує і прямі загальномовні значення, і переносні, які засвідчують естетизацію, символізацію, а також інтертекстуалізацію цього знака в індивідуальних мовотворчих практиках. Адже «специфіка мови художньої літератури полягає в тому, що всі поняття про землю переживають тут процес естетичного осмислення,

всі вони трансформуються в світосприйманні людини і постають перед читачем водночас у дуже конкретних, чуттєвих образах-картинах та в узагальнених символах» [Єрмоленко 1999: 248].

У створеній неокласиками поетичній моделі світобудови слово-поняття *земля* конкретизують просторово марковані образи *поле* [«1. Безліса рівнина, рівний великий простір. <...> // Ділянка землі, що використовуються під посіви» (СУМ VII: 61)], *рілля* [«Виоране поле» (СУМ VIII: 575)], *лан* [«1. Безліса рівнина, рівний, широкий простір; поле. <...> // Ділянка оброблюваної землі, яка має певні межі» (СУМ IV: 443)], *нива* [«1. Ділянка або смуга землі, на якій ростуть хлібні культури або яка призначена для їх вирощування; поле» (СУМ V: 408)], *луг* [«1. Поросла травою і кущами лука, що використовується як пасовисько та сіножать. 2. заст. Низина, поросла лісом» (СУМ IV: 552)] тощо. Показово, що вони в текстах вживаються послідовно – і це засвідчує їх ситуативну взаємозамінність, демонструє контекстуальну синонімічність і синтезування семантики. Пор.: *Зоріти ніч і бути з вами, / Холодно-росяні поля, / І слухать, як гуде з нестями / І стугонить вночі земля* (Драй-Хмара: 91); *Він дасть землі, Микула новочасний, / Незнану міць – і процвіте земля, / І стане лан – як стан злотопоясний, / І нові вруна випестить рілля* (Рильський I: 226); *Напоєна пахучим медом нива, / Залитий золотом розлогий лан, – / Моя Вкраїно!... (Рильський II: 296); зелена земля моя, / Голубі береги! / Велетенською плямою / Вітер кинув луги* (Рильський II: 186); *Благословенні час той і година, / Коли земля ця цвітом процвіла, / Де бродить з калаталами маржина / У морі запаху щого зела* (Рильський IV: 225).

У трактуванні названих образів помітна орієнтація неокласиків на фольклорну традицію вживання образу *земля*, зокрема коли йдеться про зіставлення з жінкою, її станами, як-от:

- *земля – вагітність: Вона широка, тепла і вагітна* (Филипович: 91);
- *земля – народження: ...любо вірити, що знов земля цвістиме, / І новий плід зачне, і вродить новий плід* (Рильський I: 252);

• земля – мати: *Тоді б, – / як Геїн син* [Антей. – А.П.], / *що всіх героїв переміг, / почерпуючи свіжі сили при кожному до-
тику / до матері-землі, – / я духом знову окрилатів, / набрався
б знов снаги!* (Драй-Хмара: 150).

Жіночність землі – це універсальна, наднаціональна харак-
теристика: «з давніх-давен, ще з язичницьких часів земля ша-
нувалася й обожувалася як мати» [Жайворонок 2006: 243], «із
силами землі особливо споріднена жінка, мати, господиня, бо
з лона матері теж приходять усе живе й повертається назад,
щоб прийти звідти знову» [Войтович 2002: 190]. Тому орга-
нічним у мові неокласиків стає поетичний образ лона: *на лоні
ланів* (Ю. Клен: 43); *на поля розлогому лоні* (Ю. Клен: 163);
*Одважні, що прорізують уперто / Землі твердої лоно неродю-
че...* (Рильський II: 222); *Ти оживляєш лоно нив, / Ти окриляєш
води, / Тобі життя я присвятив, / Народе мій, народе!* (Риль-
ський III: 331).

Виразну етноконотацію засвідчує персоніфікований образ
землі – матері в ідіостилі М. Рильського: *земле, хліборобська
мати, / Обперезана річками голубими, / У зеленому високо-
му очінку, / У мережаній китайчатій запасці, / В плахті,
критій квітами ясними* (Рильський I: 210). Описові портретні
епітети *високий очінок, мережана китайчата запаска, плахта* –
це елементи українського національного жіночого вбрання, а
поетичне словосполучення *хліборобська мати* апелює до сві-
тоглядного стереотипу «українці – нація хліборобів».

Знаковий для поезики неокласиків образ *вільного поля*. Цей
МЕЗК вербалізує просторову уяву митця про місце, де він має
мистецьку свободу (*поля у безкраї, поле без меж*), пор.: *Але
пісня летить у поля у безкраї / Наче ластівка з теплих країв*
(Филипович: 87); *Моя Батьківщина – не сяйво пожеж, / Де
трупам зчорнілим гойдається, / Моя Батьківщина – це поле
без меж, / Це звільнена праця* (Рильський II: 197). Остання
ілюстрація генетично належить до так званих «текстів офіціо-
зу», однак естетики розглядуваного образу землі це не руйнує.

Зафіксовано в поетичному словнику неокласиків бібліїзм
земля обітована – вербалізатор семантики багатства, достатку,
щастя: *Зорекої надії / Обітована земля ... / Хто в громаді, той
щасливий, / Для того – як світ багата / Всеземного колективу /*

Обітована земля (Рильський І: 361–362). Ця апеляція теж має виразні ідеологічні конотації, прочитувані за актуальними для того часу образами *зореока надія, всеземний колектив* тощо. Це часово марковані МЕЗК.

Підтримання, продовження етнокультурних стереотипів української словесності простежуємо в сакралізації образу землі: *Поля мої, святі поля* (Рильський І: 284); *засівів ранніх лане пресвятий* (Рильський І: 76). Помітно, що основний інструмент такої сакралізації – поєднання номінації *земля* з епітетами *свята, пресвята*.

Негативне забарвлення мають епітети *земля занедбана / необроблена / непоорана: Поле чистеє / Не поорано / Вже давно* (Филипович: 52), а також поетична синтагма «земля не родить», що констатує неприродний стан землі-годувальниці: *Земля не родить* (Драй-Хмара: 167).

Семантично-оцінна поліфонія образу *земля* в поетичному дискурсі неокласиків пов'язана з двома аспектами сприйняття й мовоопису: як позитивно забарвленої природної реалії та негативно забарвленого соціально-культурного поняття.

У поетичній мові неокласиків МЕЗК *вогонь* репрезентує дві взаємопов'язані тематичні групи – позначення вогню небесного (сонячного) та вогню земного, що асоціювався з вогнем вітваря. Як зазначає В. Войтович, «вогонь вітваря – символ і провідник невидимого небесного вогню, об'єднав сім'ю, клан, плем'я і зробив їх центром, у якому проявляється дух Бога, що живе на землі. За ту найвищу мудрість землі і неба предки почали молитися життєдайному богу Сонця, стали вогнищанами, бо твердо вірили, що вогонь бога Сварожича вбереже і не спалить невинного: він святий, Божий, праведний» [Войтович 2002: 83].

Як відомо, неокласики були максимально орієнтовані на підтримання тягlosti національної словесної традиції та її синтезування із здобутками античної та європейської літератури. Тому природними, органічними у їх мовотворчості є рефлексії давніх вірувань – імена язичницьких богів, елементи ритуалів, пов'язаних з використанням вогню: *Тріумфувати – ні! Робити – так! До дна! / До краю! Мускули напружити, як струни! / Ку-мира втоплено, та він ще вирина... / Гей, а Дніпро шумить:*

не видибай, Перуне! (Рильський II: 169); *Зеленими горбами бовваніла, / Вночі широким степом шелестіла, / Молилась до Перуна і Сварога / І ще не знала, де твоя дорога. / Хозарин кликав до свого полону, / В діаспору жидівського закону, / І вавиє печеніг в роздерті шатра, / Де палахтіла жаром жовта ватра* (Ю. Клен: 94).

Численні міфопоетичні рефлексії має в поезії неокласиків також образ *блискавка / блискавиця* – небесний вогонь, «що його здавна пов'язують з богом Перуном» [Жайворонок 2006: 42], адже *блискавка* вважалася найсвятішим вогнем – даром бога Сонця, тому цей небесний вогонь берегли понад усе, його вважали чаклунським і використовували проти ворогів [Войтович 2002: 83]. Пор.: *таємниця блискавиць* (Ю. Клен: 327); *У миготінні блискавиць* (Рильський II: 256); *Блискавиць його бистрих* (Рильський II: 304).

Мотив давнього сонцепоклонницького культу відбито в антропологізації фізичних ознак слово-образу *сонця*, пор.: *І сонце на злотистім списі / Гойдається вгорі* (Ю. Клен: 59), *і сонце ранкове поволі, / гойдаючися на вершину тополі, / стає вже плином золотим* (Ю. Клен: 292); *Доріг багато в темі лежало! / Одна до щастя простяглась, / І сонце руки ті з'єднало* (Рильський IV: 55); *За гори вже сонце ховалось, / Рожевії хмарки пливли, / У ясні кольори вдягались, / І з сонцем блискучим прощались, / І тіні на землю несли* (Рильський I: 31).

Праслов'янське міфологічне уявлення актуалізоване у відповідних колірних, темпоральних ознаках *сонця*, пор.: *І понад степом сонце золоте / Завжди старою барвою цвіте* (Ю. Клен: 117); *Де давнє сонце крізь туман і дим / Спливає омофором золотим* (Ю. Клен: 126); *Віддавна сонце сяє зрячим / І чуйних закликає грім – / У звуці Сметани гарячим, / В Неруди слові вогнянім* (Рильський III: 217); *Прославить день широколетий, / Якому рівних не було, / Відколи сонце розцвіло!* (Рильський III: 322).

Мовно-естетичний розвиток МЕЗК *Україна* в поетичному дискурсі неокласиків є неоднорідним і дискретним. Це зумовлене позамовними суспільно-історичними та соціокультурними чинниками, зокрема різним ступенем інтеграції поетів «п'ятірного грона» в тогочасний ідеологічний простір та їх залежності від радянської тоталітарної системи.

У СУМ кодифіковано лексему *Україна* зі значенням «територія уздовж меж держави, біля її краю; країна, край» (СУМ Х: 422).

У поетичній реалізації цей поетизм може заступати синонім *країна*, пор.: *Лунають над просторами лункими. / Я бачив потім, як змиває з себе / Криваві плями наша Україна, – / Країна праці і працівників, – / Мости кладе, будинки горді ставить / Замість руїн, на попелі пожарищ* (Рильський II: 332); *Наша країна – країна труда* (Рильський II: 28); *Хай в муках він, як миша ця, загине, / у клітці гризучи залізо штаб; / хай стане пасткою йому країна, / де виріс він і житиме, як раб. / Нашли на нього хижу смерть і бурю! / Я тільки є благальний помсти крик, / моїм народом посланий мешуриц, / його страшний, проречистий язик. / Воскрес і віродився дух Ісаї / в моєму тілі вутлім і старім, / і чорним прапором жалоби маю / я над народом скривдjenним моїм. / Ждемо ми помсти, мов корова злучки, / яка реве та йти не хоче в хлів. / В нас Пейсах без маці, смутні в нас Кучки, / на Гамана нема медовиків». / Мов бас, бринить той* (Ю. Клен: 288). Як бачимо, у поетів, чия мовотворчість була пов'язана з різними територіями (Рильський – Україна, Клен – Німеччина), словесний образ країни різниться: один піднесено-урочистий, мажорний, почасти із соціально-політичними конотаціями, інший – знижений, мінорний.

Національно-забарвленим постає поетичний хронотоп, представлений не тільки традиційними номінативами на означення часу (*літа, вік, епоха, ера, минуле, майбутнє, день, ніч, весна, літо, осінь*), а й історично маркованими мовними одиницями, які слугують своєрідними символами минулого як семантичними складниками МЕЗК *України*. Дохристиянську добу маркують історизми *печеніги, половці, обри, татари, варяги, Аскольдова могила*, номінації язичницьких богів (*Сварог, Перун, Дажбог*), міфічних істот (*цар Горох*) пор.: *Його дощі нещадно полоскали, / і від негод він весь розкис, / порепались і геть повідставали / на ньому дошки. З десять місяців / він одоробалом царя Гороха, / діравобокий, височів / страшним, потворним символом епохи. / А зі Столипіна сяк-так / зробили швидко Марксове погруддя. / «Лише століпінський піджак*

(Ю. Клен: 172–173); *Мріється: знов печеніг, / Половці, обри, татари / Встали, / Скитським простором гудуть, / Ясир жезнуть. / Але де ж ті отари, / Що після них / Три дні й три ночі від теплої пари / Ген по слідах кочових / Степова / Возко диміла трава? / Чи ж не струмилось ріками* (Ю. Клен: 80); *Але, заливши всі літа / безчестя променями слави, / встає примара золота / старої Римської держави. / Он ступить на норвезький лід / вона й знесе звитязні стяги. / Її до себе вабить схід, / де рідні княжили **варяги**. / <...> / І для Німеччини святої / німецький Зігфрід чи Сігурд / стає Іваном Калитою* (Ю. Клен: 246); *Чи ж не так само оливо Дніпра / Плюскоче тихо в промені вечірнім? / Хіба човни **Аскольдова гора** / Вже не вітає в просторі безмірнім, / Де давнє сонце крізь туман і дим / Спливає омофором золотим?* (Ю. Клен: 126).

Історичне минуле України втілене в метафорі «темрява століть». Оптимізує поетичний контекст прихована асоціація з роздертою плащаницею, яка стала благодатною для всіх народів світу і буде такою для майбутнього України: *Один закоханий в культурі / І вірить у державний лад, / А другий в гайдамацькій бурі / Шукає втіхи і порад. / За чаркою він не п'яніє, / А жартуватиме – біда! / Куліш таки почервоніє / І щось із Пушкіна згада. / А потім бачить – дивне диво! / **Роздерши темряву століть, / Свята і благодатна злива / Над Україною шумить*** (Филипович: 111–112). Історико-культурний контекст підтримують власні імена літературних діячів різних народів (*Гомер, Пушкін, Куліш*), маркери суспільних рухів (*гайдамацька буря*), які маркують і часові відтинки світової історії, в якій виявляє себе Україна: *Для нових поколінь, на шум зухвалій моді, / заглиблювався в текст Гомерових **рапсодій*** (Зеров І: 82).

Поетичні контексти Ю. Клена розвінчують ідеологію розквіту України в царські часи і в нові постреволуційні роки. Прикметні протиставлення номінацій на позначення «чужого» (антропоніми *Батий, Мамай, цар Петро, Стаханов*, назви народностей і влади *татари, хани*, негативно конотовані історизми *аракчєєвський режим, потьомкінські села, закони татарські* тощо) і «свого». Власне, «своє» марковане піднесеним епітетом «лицарський», пор.: *Кликали сурми народи /*

тут у хрестові походи, / і не **Батий**, не **Мамай** / переїжджали цей край. / **Строгі закони лицарські**, / а не погані **татарські**, / владу держав берегли (Ю. Клен: 232); **Солдатська пісня** вам весела / і **аракчєєвський режим**, / **потьомкінські атранні села** / і мертвий міт про третій Рим. / А ми в пісні вкладаєм тугу / за вербами, які шумлять, / викохуючи ту потугу, / в якій повстане наша рать. / <...> / Вам **дикий дух прадавніх ханів** / і **каторжний харпацький рай**, / якого вигadaв **Стаханов**... (Ю. Клен: 318).

Піднесений колорит мають і такі асоціати МЕЗК України, як **Ярослав**, **Мономах**, **Хмельницький**, **Богдан**, **Данило**; **Січ**, **острів Хортиця**, **гетьманська булава** і **бунчук**, **гетьман**, пор.: **Тим часом, скривджений панами**, / **Хоча ж і сам не з бідарів**, / **Хмельницький** утіка степами / **До запорізьких козаків**, / У їхнє «лукомор'я» вольне. / **Вслухається народ бездольний** – / **Гримить у Січі** грім новий – / **Коронний гетьман**, **гетьман польний** / **І Єремія** кам'яний / **Віч-на-віч стануть незабаром** / **Перед розбурханим пожегаром**, / **Як супротивна течія** – / **Та гору ж то візьме чия?** (Рильський II: 231); **Нужди й труда упертий син**, / **Біжить туди, де вольна воля**, / **Біжить крізь жах**, **біжить крізь ніч**, / **Туди, де в водному околі** / **Повсталала Запорізька Січ** (Рильський II: 229); **Там, над простором древнього майдана** / **слова урочисті універсала** / **дзвенять і розчакловують Богдана**, / **якого туга в камінь вчарувала** (Ю. Клен: 156); **Гучним і буйним бенкетом Богдана** / **Ти завершила коло, Богом дане** (Ю. Клен: 95); **А нам Данилова корона**, / **протоптаний варягом слід**, / і **Ярославові закони**, / і **Мономахів заповіт** (Ю. Клен: 317).

Підкреслено негативного оцінного забарвлення в інтерпретації Юрія Клєна набув словесний образ Богдана Хмельницького, який пов'язав історичну долю України зі становленням та діяльністю Московської держави: **Знов дише в легендах Москва**; / **А понад Софійським майданом** / **Так само на північ віддано** / **Простерта в руці булава**. / **Та ні, це глузливий салют!** / **Вкажи нею вниз, о гетьмане**, / **Бо рідний акрополь повстане** / **Не в дебрях чухонських, а тут** (Ю. Клен: 8). Минуле та сучасне України вступають у кореляційні відношення: **Свята Софія землі вже збирає** / і **України** дві в одну єднає. / **По всіх містах**,

немов весняний шал, / гуде універсал. / В старому Києві центральні Рада. / Та це ж розпочала Шехерезада, / в надхмарне царство кинувши місток, / одну з своїх казок. / Ще дітьми ми їх слухали охоче. / Куди ж її фантазія заскоче? / Вона підмішує в давнини мед / сучасний вінегрет (Ю. Клен: 156). Із казками Шехерезади, сучасним вінегретом асоціює поет суспільно-політичні зміни в Україні в 1917–1918 рр. Усе видається таким еkleктичним! Дисгармонія національного буття реалізується через традиційний для ментальної сміхової культури синтез елементів трагічного й комічного (переважно іронії, сарказму, гротеску, фарсу).

Сучасне історичне тло конкретизують власні імена учасників революційних подій 1917–1919 рр., пор.: *Та січові стрільці на оборону / стають, шикуються в струнці колони, / то ж Коновалець їхній командир / Кипить, клекоче вир. / Житомирською йде ворожий навал. / Але летять назустріч крики «Слава!»* (Ю. Клен: 158); *Але спливає Україна кров'ю, / бо підступають орди Муравйова, / і ясний Київ кидають стрільці, / мов стомлені жєнці* (Ю. Клен: 159).

Однією із стрижневих ідейних домінант поетичних творів неокласиків стає могутній архетипний образ *України-страдниці, України-руїни* на перехресті трагічної історії, пор.: *У ті роки великої руїни / Такий рясний, нечуваний врожай / Послав Господь нещасній Україні, / Якого доти ще не бачив край* (Ю. Клен: 116); *Вітавши хмару сарани, / Під шум нарад і конференцій / Усі зійшлись твої лани, / Твій скарб, і скот, і степ ділити. / І знов (на літа чи віки?) / Зчорнілий край, дощами змитий, / І над полями вітряки... / Знов невідкличність і руїна. / О, казнь незримой руки! / Очетвертована Вкраїно!* (Ю. Клен: 97); *І сполох помсти погасає / В кривавім морі. Дням тяжким / Не знає ліку Україна. / То там, то там спахне жарина / І панську руку опече, – / Та вік, як рік, у тьму тече, / І Україна – як руїна* (Рильський П: 230). Загальну тональність страждання підтримують метафори *сполох помсти, криваве море*, епітетна сполучуваність *велика руїна, нещасна Україна, очетвертована Вкраїно, зчорнілий край*.

Негативно маркованими постають центральні символи більшовицької епохи – *серп і молот*: *Та дзенькнув серп і за-*

махнувся **молот**... (Ю. Клен: 126); *Чи розповів, як то людей в наш вік / Крушив і чавив **пролетарський молот**? / В скількох кров'ях купаючи той **герб**, / Жнива справляв на людській ниві **серп**?* (Ю. Клен: 115), в поетичному тексті лексема *нива* виступає знаковим образом життя, а *серп* і *молот* – знаряддям сталінського режиму.

Важлива ознака світовідчуття неокласиків – це екзистенційне переживання соціально-політичних проблем сучасності, що й зумовило активну присутність в їхній творчості громадянських рефлексій та наскрізний трагічний пафос. Стильова манера неокласиків відкрита як для збереження традиційних способів художнього моделювання світу, так і для освоєння естетичних новацій. Відправним пунктом авторської поетичної програми стало переймання й творче переосмислення найвищих досягнень західноєвропейської та національної поезики.

Органічним складником образу *України* стає її природа. Через змалювання краєвидів української землі митці передають її красу та відтворюють національний дух народу. Крім образів *землі, степу, води*, поетичні пейзажі естетизують традиційні для національного культуропростору реалії: *ліси, гори, садки, гаї, яри, дороги, вітер* тощо. Знаками національного простору виступають назви рослин: *береза, верба, вишня, дуб, жито, каштан, клен, тополя* тощо, пор.: *Тополі і дуби схилиють токмо чола* (Зеров І: 102); *Коли ти п'єш сухі піски, / Гризеш кору **верби** старої. / О, знаю, пройдуть ще віки – / Не вистачить твоєї зброї* (Филипович: 63); *Знову небо в озерах синіє, / Біла **вишня** у небі цвіте. / Ясне сонце, всевладна надіє, / Хай настане життя золоте!* (Филипович: 103); *З камінних сходів я безжурно сходжу / На рівний і широкий тротуар, / Над головою шелестять **каштани**, / Доносяться уривками* (Филипович: 126); *Ти збираєш кленові листки, / В кожнім русі топкої руки / Ніжна втома і радість осіння... / О, задуманих **кленів** склепіння!* (Рильський: 347).

Вплив народнопоетичної традиції простежуємо у зверненні до образу *неба* та астральних поетизмів – *сонця, хмар, місяця, зір*, які в мовній практиці неокласиків стають постійним атрибутом пейзажів і філософських розмірковувань про вічні

проблеми людського буття: *Кругом сади. На їхні пишні шати / Спадає водограїв срібна мла, / А з неба, де горять ясні блавати, / Спливає золотиста мушмала* (Драй-Хмара: 124); *Я від їздив, і оком астролога / Допитувався в зір – яка дорога / Мене провадить у майбутні дні...* (Зеров І: 47); *повітря, рослини, води – / Вславляють усі блакить, / Усі приходять до згоди / Безмежно життя любить* (Филипович: 58).

Ключові мовно-естетичні знаки національної культури в дискурсі неокласиків – це образи, що вже універсалізовані в процесі становлення та розвитку української поетичної мови як вербалізатори національного колективного досвіду – міфопоетичного, фольклорного, а також історично-культурного, соціального та літературно-художнього. Із цим пов'язані розширені образно-виражальні можливості та інтенсифікована оцінність цих одиниць, що умотивовують їх значущість як компонентів національної картини світу українців.

Войтович Л.В. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2002.

Єрмоленко С.Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ, 2009.

Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: Стилістика та культура мови. Київ: Довіра, 1999.

Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006.

Ковалів Ю.І. Українська поезія першої пол. ХХ ст. Київ: Перше вересня, 2000.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Драй-Хмара – Драй-Хмара М. Вибране. Київ: Дніпро, 1989.

Зеров – Зеров М.К. Твори: у 2 т. Т. 1: Поезії. Переклади. Київ: Дніпро, 1990.

Рильський – Рильський М.Т. Зібрання творів: у 20 т. Київ: Наукова думка, 1983–1990.

СУМ – Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1970–1980.

Филипович – Филипович П. Поезії. Київ: Рад. письменник, 1989.

Ю. Клен – Клен Ю. Вибране. Упоряд., авт. передм. Ю. Ковалів. Київ: Дніпро, 1991.

REFERENCES

- Kovaliv, Yu.I. Ukrainian poetry of the first half of the 20th century. Kyiv: Pershe veresnya (in Ukr.).
- Voitovych, L.V. (2002). Ukrainian mythology. Kyiv: Lybid (in Ukr.).
- Yermolenko, S. (1999). Essays on Ukrainian literature: Stylistics and Culture of Language. Kyiv: Dovira (in Ukr.).
- Yermolenko, S. (2009). Linguistic and aesthetic signs of Ukrainian culture. Kyiv (in Ukr.).
- Zhavoronok, V.V. (2006). Signs of Ukrainian Ethnoculture: Dictionary and Reference Book. Kyiv: Dovira (in Ukr.).

LEGEND

- Драй-Хмара – Draï-Khmara, M. (1989). Selected. Kyiv: Dnipro (in Ukr.).
- Зеров – Zerov, M.K. (1990). Works: in 2 vols. Vol. 1: Poems. Translations. Kyiv: Dnipro (in Ukr.).
- Рильський – Rylskyi, M.T. (1983–1990). Collected works: in 20 vols. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
- СУМ – Dictionary of the Ukrainian Language: in 11 vols. (1970–1980). Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
- Филипович – Fylypovych, P. (1989). Poetry. Kyiv: Rad. pysmennyk (in Ukr.).
- Ю. Клен – Klen, Yu. (1991). Selected. Yu. Kovaliv (ed.). Kyiv: Dnipro (in Ukr.).

Статтю отримано 03.06.2024

Alona Palash

MARKERS OF THE NATIONAL PICTURE OF THE WORLD OF UKRAINIANS IN THE POETIC DISCOURSE OF THE NEOCLASSICS

The article analyses the linguistic and aesthetic cultural signs (MEZK) as markers of the national picture of the world of Ukrainians, focusing on the poetic discourse of Ukrainian neoclassics. The poetic language of the neoclassics organically combines the achievements of the world classics and national traditions, creating a rich cultural space full of images and symbols, including earth, fire, and Ukraine. The lin-

guistic and aesthetic development of MEZK in their discourse demonstrates the complexity and diversity of these signs, which is due to both internal artistic needs and external socio-historical factors. The article traces traditional and modern contextual syntagmatic and paradigmatic connections between the nominations earth, fire, and Ukraine. This interpretation contributes to the consolidation of characteristic connotations associated with national and cultural connotations in the poetic and common language vocabulary. The reception and interpretation of the images of land, fire, and Ukraine in the poetry of the neoclassics are multidimensionally based on the folklore and mythological tradition, while reflecting the latest socio-political connotations motivated by the times. These processes demonstrate the complex and multifaceted nature of linguistic and aesthetic cultural signs that are markers of the national picture of the world of Ukrainians.

Key words: linguistic and aesthetic cultural sign, national picture of the world, national and cultural connotations, ethnoconotation, semantics.